

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Rosnyák László

Cím:

A budapesti gettó múltja és jelene

Forrás:

Függetlenség

Pop.
(Hely)

1944. II. 23
(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

303.31

Hely

Idő

"1944"

Személy

Helyszám

A budapesti gettó múltja és jelene

A zsidóság hatalmas arányú beözönlése Magyarországra a XIX. század elejétől kezdve, mint legutóbb láttuk, végül is oda vezetett, hogy a zsidók száma tekintetében Európa fővárosai között Budapest mindjárt Varsó után a második helyre került. A század-fordulókor már csaknem negyedmillió zsidó zsúfolódott össze amerikai arányokban fejlődött fővárosunkban. Mielőtt közelebbről szemügyre vennénk ennek a zsidó tömegnek a főváros gazdasági és szellemi életében elért befolyását, előbb vessünk futólagos visszapillantást fővárosunk elzsidósodásának történeti előzményeire.

A zsidóság multbeli szerepét vizsgálva külön kell választanunk a három — csak hét évtizede egyesített — városkát, Pestet, Budát és Óbudát, mert a zsidóság szerepe és helyzete hosszú ideig egész más volt a különálló három városban. Zsidókat kezdetben csak Buda városában találunk, ahol Cseh-Morvaországból és Ausztriából bevándorolt zsidók éltek a XI. század végén. A városi polgárság nem szívesen látta a maga körében az egyre nagyobb számmal beszivárgó zsidókat. Uzsorájuk, visszaéléseik, üzérkedésük általános visszatetszést vált ki. A polgárság a városi privilégiumokban gyökerező jogaival

élve igyekszik minél jobban korlátozni a zsidó mozgási szabadságát.

Budán volt az első gettó

A zsidók helyzetét, magatartását részletesen szabályozza a Budai Törvénykönyv. Ez többek között kötelezi a zsidókat a sárga folt, hegyes kalap és vörös köpeny viselésére, kijelöli a zsidók részére a városnak azt a részét, ahol megtelepedhetnek, figyelmezteti a zsidókat, hogy dolgozzanak és ne uzsoráskodjanak, eltiltotta őket a keresztények közötti házalásról, a legszigorúbban megtiltja a zsidóknak, hogy lopott és rabolt holmira hitelezzenek. A budai polgárság sokáig ennek a törvénykönyvnek alapján kezelte a városban élő zsidóságot, később IV. Béla kiváltságlevelével több engedményt és könnyítést biztosított ugyan a zsidóknak, de a városi tanács ezek alkalmazását amennyire lehetett, igyekezett elkerülni. Ebben az időben a budai zsidók csak a Szt. György-utcában lakhattak, ezt annakidején Zsidó-utcának is nevezték, a Fehérvári kapu ez időben a Zsidó-kapu nevet viselte. Később a Verbőczy-utcában is letelepedhettek a zsidók. Gettóval Budán csak a XIII. századtól

kezdve találkozunk. Egykorú feljegyzés szerint létesítésére azért volt szükség, hogy a „keresztény nép a vele együtt lakó zsidóság babonáitól és aljas szokásaitól esetleg egykönnyen meg ne széplősítsék.” A gettó feállítását, amint Büchler rabbi is megjegyzi, a zsidóság körében is helyesléssel találkosott. A külön telepítési törekvés, a nem-zsidóktól való elzárkózási szándék — nemcsak nálunk, az egész világon mindenütt, ahol zsidók nagy számban éltek, kezdetül fogva megvolt a zsidóság körében. A zsidók csak egymás között érezték jól magukat, ezért minden kényszer

nélkül már az ókorban is a nagy kikötő és kereskedő városokban gettó szerű zsidó városnegyedeket hoztak létre.

Zsidóellenes zendülés Budán

A mohácsi vést megelőző zavaros és bizonytalan időket a budai zsidóság is igyekezett a maga részére kihasználni. Előjárt ezen a téren jó példával Szerencsés-Fortunátus Imre. Ez a zsidó kalandor, aki keresztény nével folytatott viszonya miatt legalább szintén áttért a keresztény hitre, egészen az al-

kinestárnoki pozícióig emelkedett, hatalmas vagyont harácsolts össze. Visszaélései annyira kihívóak és lázítóak voltak, hogy Buda város lakosai közt emiatt valóságos zendülés támadt. Buda török kézre kerülése után a zsidók legnagyobb része a Balkán félsziget nagyobb városába távozott. A török uralom alatt a zsidók kincstári hivatalnokok, adófelügyelők, bérletfelügyelők, vámbérlők, számtartók, adóbehajtók és más hasonló tisztségek viselői voltak. De bőven kivették a részüket az uzsorából is. Számosan foglalkoztak közülük pálinkafőzés-sel, sőt rabszolgakereskedelemmel is. Amikor Budát a törökök elvesztették, a városban élő zsidóknak is távoznuk kellett. Csak egy-két család kapott kivételesen letelepedési engedélyt. 1728-ban a városi tanács az összes zsidókat kiutasítja és távozásra kényszeríti őket. De 1735-ben már mégis 32 zsidó család, 156 lélek él Budán. Évről-évre szaporodik a zsidók száma, egyidejűleg mind több és több a panasz ellenük. 1742-ben a városi tanács egyik beadványában azt panaszolja, hogy a zsidók keresztény nőkkel viszonyt folytatnak, rendszeresen és tudatosan megkárosítják a keresztény kereskedőket, kihasználják a harmincadot, uzsoráskodnak, mint orgazdák elősegítik a tolvajlás elterjedését a adót nem fizetnek. II. József türelmi rendelete végül mégis megnyitja Buda városának kapuit a zsidók előtt.

Beözönlés a pesti résen

A szomszédos Óbudán akkor kezd növekedni a zsidók száma, amikor Budáról kizárják őket. 1777-ben már 43 zsidó család, 198 személy él a városkában. Legnagyobb részét Morvaországból, Galiciából és Lengyelországból bevándorolt zsidók. Többnyire cukor, gyapjú, nyúl és bárányszőr kereskedők, Óbudán a zsidók megtelepedését az tette lehetővé, hogy ez a város nem rendelkezett önkormányzattal, a gróf Zichy-család tulajdonát képezte. Zichyek pedig szívesen fogadták a zsidókat Óbudán, mert több jövedelmet reméltek. 1803-ban már 527 zsidó családot tartanak nyilván a városban. Közülük 42 háztulajdonos, számosan földtulajdonosok. Amikor negyedszázaddal később Pest és Buda kapui is megnyitottak a zsidók előtt, az Óbudai zsidók jelentékeny része átközött a kedvezőbb helyzetben lévő városokba.

Magában Pest városában különben 1686-ban még egyetlen zsidót sem találunk. Még éjszakai megszállásra se kaphatnak engedélyt. Az első pesti zsidókra vonatkozó feljegyzések 1739-ből valók. Ma is tisztázatlan, hogy milyen úton-módon kezdtek becsempészni magukat a városba. A Károly-kaszárnya bor- és pálinkamérését egy zsidó kapta meg. Néhány évvel később a helytartótanács néhány Óbudai zsidónak (Offenheim, Berliner, Schönheim, Hirsch, Boskovits, Leiterdorfer) engedélyt ad a városban való megtelepedésre. Ezen a résen át mind több és több zsidó özönlik be Pest városába. A város éberségét igen egyszerű módon játszották ki a zsidók. A túrt, a letelepült zsidóknak megengedték szolgálaze-